

**Нэг. Хүний нөөцийн бодлогын хэрэгжилтийг сайжруулах,
ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр:**

Зөвлөмж 1. Хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу сонгон шалгаруулалт явуулахаас зайлсхийж, төрийн жинхэнэ албан тушаалын ажлын байранд иргэнийг гэрээгээр ажиллуулдаг, Засгийн газраас баталсан бүтцийг өөрчилж, шинээр нэгж байгуулдаг, орон тооны хязгаарыг хэтрүүлэн албан тушаалтныг томилдог зөрчлийг арилгах.

Төрийн албаны тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1-д “Төрийн жинхэнэ албан тушаалын сул орон тоо гарсан тохиолдолд тухайн байгууллагад ажиллаж байгаа буюу төрийн холбогдох бусад байгууллагад ажиллаж байгаа төрийн жинхэнэ албан хаагчдаас үйл ажиллагааны үр дүн, мэргэшлийн түвшингээр нь сонгон шалгаруулах замаар уг орон тоог нөхнө.”, 17.2-т “Энэ хуулийн 10.1-д заасан ерөнхий болон 33.5-д заасан тусгай шаардлага, 16 дугаар зүйлд заасан болзлыг хангасан Монгол Улсын иргэн төрийн жинхэнэ албан тушаал эрхлэх эрхтэй.”, 17.4-т “Төрийн жинхэнэ албан тушаалын сул орон тоог энэ хуулийн 17.1-д заасан албан хаагчдаас нөхөх боломжгүй бол төрийн жинхэнэ албан тушаалд анх орох иргэний нөөцийн жагсаалтад бүртгэгдсэн иргэдээс уг албан тушаалд тавих онцлог шаардлагыг харгалзан шалгаруулж авах тухай хүсэлтээ төрийн албаны төв байгууллагад тавина.” гэж тус тус заасан байтал Төрийн жинхэнэ албан тушаалын сул орон тоог нөхөхдөө хууль тогтоомжийн дагуу мэргэшлийн шалгалт өгөөгүй, төрийн албаны нөөцөд бүртгэгдээгүй иргэнийг томилдог, төрийн жинхэнэ албан хаагчийн орон тоон дээр гэрээ байгуулан ажиллуулдаг эсхүл түр орлон гүйцэтгэгчээр томилдог зэрэг зөрчлүүд нийтлэг илэрч байна.

Зөвлөмж 3. Засгийн газрын 2011 оны 62 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн жинхэнэ албан хаагчийн үүргийг түр орлон гүйцэтгэх журам”-ын хэрэгжилтийг хангуулах.

Засгийн газрын 2011 оны 62 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн жинхэнэ албан хаагчийн үүргийг түр орлон гүйцэтгэх журам”-ын “төрийн байгууллагын эрх бүхий албан тушаалтан төрийн жинхэнэ албан хаагчтай тохиролцсоны дагуу албан үүргийнх нь зэрэгцээ эзгүй байгаа албан хаагчийн албан үүргийг түр орлон гүйцэтгүүлэх тухай асуудлыг тодорхой тусгасан байтал, ялангуяа аймаг, сум, агентлаг, салбарын дарга нарын албан үүргийг түр гүйцэтгүүлэхдээ буюу түр орлон гүйцэтгэгчээр томилохдоо дээрх журмыг баримтлан түр орлон гүйцэтгэх хугацаа заах, дэд дарга, орлогчтой байгууллагын даргын албан үүргийг нь дэд дарга, орлогчоор, тэд орлох боломжгүй бол чиг үүрэг нь хамгийн ойр хамааралтай тухайн байгууллагын зохион байгуулалтын бүтцийн нэгжийн даргаар, дэд дарга, орлогчгүй байгууллагын даргын албан тушаалын сул орон тоо гарсан тохиолдолд албан тушаалын чиг үүрэг нь хамгийн ойр хамааралтай зохион байгуулалтын бүтцийн нэгжийн даргаар гүйцэтгүүлэх” заалтыг зөрчиж байна. *Тухайлбал, Татварын ерөнхий газрын даргын шийдвэрээр 31 хүнийг аймаг, нийслэл, дүүргийн татварын газар, хэлтсийн даргын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгчээр томилсон ба эдгээр 12 нь журмын шаардлага хангаагүй байна.*

Зөвлөмж 4. Ажлын байр /албан тушаал/-ны тодорхойлолтыг тодорхой албан тушаалд томилогдох гэж буй этгээдэд тохируулан боловсруулж байгаа зөрчлийг таслан зогсоох, дахин ийм зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах.

Төрийн албаны зөвлөлийн 2004 оны 34 дүгээр тогтоолоор баталсан “Ажлын байр /албан тушаал/-ны тодорхойлолт боловсруулах заавар”-ын 1.4 дэх хэсэгт “Ажлын байрны тодорхойлолтыг ажил эрхлэгчид тохируулах бус, тухайн байгууллагын зорилт, чиг үүргийг үр ашиг, үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх шаардлагатай нийцүүлэн ажлын байрны шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан

боловсруулна” гэж заасныг баримтлалгүй тодорхойлолтыг зарим ажлын байр /албан тушаал/-нд томилогдсон этгээдэд тохируулан боловсруулдаг зөрчил арилахгүй байна. *Тухайлбал, Ажлын байрны тодорхойлолтыг 2 хувилбараар боловсруулсан байх ба томилохоор нэр дэвшүүлсэн этгээдэд тохируулан бэлтгэсэн ажлын байрны тодорхойлолтыг хавсарган ХАСУМ-ийг хянуулахаар Авлигатай тэмцэх газарт хүргүүлдэг.*

Зөвлөмж 5. Төрийн албанаас чөлөөлөгдсөнөөс хойш 2 жилийн дотор өөрийн ажиллаж байсан салбарын чиглэлээр хуулийн этгээд байгуулах, өөрөө болон түүний гэр бүлийн гишүүдийн үүсгэн байгуулсан, хувь эзэмшсэн, хамтын өмчлөлийн компанитай Авлигын эсрэг хууль болон Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн үйлчлэлд хамаардаггүй ажилтан, албан хаагчийг ажиллаж байх хугацаанд нь төртэй тухайн салбар, чиглэлийн гэрээ хэлцэл байгуулах, хамтран ажиллахыг хориглох асуудлыг судалж шийдвэрлэх.

Зөвлөмж 6. Нийтийн албан тушаалтны давхар ажил эрхлэлтэд тавих хяналтыг сайжруулах, гарсан зөрчлийг арилгах, энэ төрлийн зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэх, нийтийн албан тушаалтан үндсэн ажлаасаа гадна хэд хэдэн ажил, үүрэг гүйцэтгэж, эрх эдэлж байгааг хууль тогтоомжид заасан хориглолт, хязгаарлалтын хүрээнд хянан үзэж, холбогдох хууль, журамд нийцүүлэн өөрчлөх, үндсэн ажил, чиг үүргийг нь алдагдуулахгүй байх талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах, ялангуяа яамдын Төрийн нарийн бичгийн дарга нарын давхар ажил эрхлэлтэд онцгойлон анхаарах.

Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 18, 19 дүгээр зүйлд давхар ажил эрхлэхтэй холбоотой хязгаарлалт, давхар ажил эрхлэлтийн журмыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар тусгасан. Өөрөөр хэлбэл, төрийн захиргааны албан хаагч нь багшлах, эрдэм шинжилгээний болон бүтээлч ажил, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэхээргүй бол өөрийн удирдах албан тушаалтан, бичгээр өгсөн зөвшөөрлийн үндсэн дээр бусад алба, гэрээний ажил үүргийг давхар эрхэлж болох ба давхар ажил эрхлэхтэй холбогдсон хязгаарлалтыг хэрэгжүүлэх журмыг биелүүлж ажиллах зохицуулалттай.

Засгийн газрын 2016 оны 80 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдэд төрийн өмчийн төлөөллийг хэрэгжүүлэх журам”-ын 3.8-д “төрийн өмчийн төлөөллийг хэрэгжүүлэхээр томилогдсон төрийн захиргааны албан хаагч 2-оос илүү төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн төлөөлөн удирдах зөвлөлд орж ажиллахыг хориглоно” гэж заасан боловч энэхүү заалт практик дээр хэрэгжихгүй байна.

Зөвлөмж 8. Албан тушаалтан албан үүргээ гүйцэтгэсний төлөө хууль тогтоомжид зааснаас гадуур аливаа төлбөр авахгүй байх, хуулиар зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд хандив, тусламж авч хууль тогтоомж зөрчих, иргэдийг чирэгдүүлдэг явдлыг таслан зогсоох.

Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 15.1-д “Албан тушаалтан албан үүргээ гүйцэтгэсний төлөө аливаа төлбөр авахыг хориглоно” гэж заасныг зөрчиж байна. *Тухайлбал: 2015, 2016 онд 8 албан тушаалтныг тус бүр 1-5 ажлын хэсэгт шинжээчээр томилон үр дүнгийн урамшуулал, шинжээчийн хөлс олгож байгаа нь удирдах албан тушаалтнуудад давуу байдал олгосон гэж үзэхээр байна.*

Төсвийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд “нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг төсвийн байгууллага энэ хуульд заасан журмын дагуу хандив, тусламж авч болно” гэж, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.2-т “Албан тушаалтан, ...албан үүрэгтэй нь холбогдолгүй гуравдагч этгээдээс үзүүлж байгаа нийтийн албаны хэрэгцээнд, ажилтны сургалт, үйл ажиллагааны зохион

байгуулалт, техникийн дэмжлэг зэрэг албан тушаалтныг ашиг сонирхлын зөрчилд оруулахгүй хандив, бусад санхүүгийн туслалцааг авч болно” гэж, 17.3-т “Албан тушаалтан хандив, санхүүгийн туслалцааг авахын өмнө өөрийн удирдлага, эсхүл эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл авсан байна” гэж тус тус заасан болно.

Гэтэл удирдлагаас, эсхүл эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл аваагүй, өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний, албан үүрэгтэй нь холбоотой, цаашид ашиг сонирхлын зөрчил үүсгэж болзошгүй байгууллага, хувь хүнээс хандив, тусламж шаардсан, авсан зөрчил улсын хэмжээнд түгээмэл байна. *Тухайлбал: Олон улсын байгууллага болон нэр бүхий төрийн бус байгууллагаас санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэхийг албан бичгээр хүссэн, ойн арга хэмжээг тэмдэглэн өнгөрүүлэх ажлын хүрээнд хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалт нэрээр ОНӨҮГ-аар дамжуулж хандив авсан байх бөгөөд үүний дараагаар хандив авсан аж ахуйн нэгжтэй холбоотой шагнах, тендерт шалгаруулах зэрэг шийдвэрийг гаргасан байна.* Мөн “Орон сууцны барилга, хотхон хороолол барих хөрөнгө оруулагчдад газар, дэд бүтцийн бусад асуудлыг хөнгөлттэй нөхцлөөр шийдвэрлэн өгч, баригдсан орон сууцны нийт талбайн 2,0 хувийг орон нутгийн өмчлөлд шилжүүлэн авах замаар орон нутгийн өмчийн орон сууцны сан бүрдүүлсэн” байна.

Авлигатай тэмцэх газарт иргэдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдол мэдээллийн цөөнгүй хувийг ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн удирдлагад холбогдох хандив, тусламжтай холбоотой асуудал эзэлж байна. Түүнчлэн ЕБС-ийн эцэг эхийн зөвлөлөөс сурагчдын дунд аливаа олон нийтийн арга хэмжээ, баяр наадам, үзвэр үйлчилгээ, аялал зугаалга, хандив, тусламжийн арга хэмжээг санаачлан зохион байгуулдаг тул Эцэг, эхийн зөвлөлийг сургууль, цэцэрлэгийн сургалтын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлдэг, бодитой хяналт тавьж чаддаг хөндлөнгийн механизм болгох, зөвлөлийн үйл ажиллагааг зохицуулсан дүрэм, журам үлгэрчилсэн загварыг боловсруулж мөрдүүлэх шаардлагатай байна.

Зөвлөмж 9. Биологийн болон техникийн нөхөн сэргээлт хийх нэрийдлээр иргэн, аж ахуйн нэгжтэй гэрээ байгуулж, ашигт малтмалын олборлолт /хаягдал нөөц ашиглах/ явуулан түүнээсээ хандив авч, орон нутгийн төсөвт хөрөнгө төвлөрүүлж байгааг таслан зогсоох.

Аж ахуйн нэгжтэй байгуулсан нөхөн сэргээлтийн гэрээний агуулга нь “нөхөн сэргээлт хийх” гэхээсээ илүү олборлолт хийх, орлого бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

Тухайлбал: нөхөн сэргээлтийн үйл ажиллагаа эрхлэгчдэд тавигдах шаардлагад дараахь зүйлийг тусгасан байна.

-Орон нутагт олгох хандив, тусламжийн хэмжээ 1 жилд 100 сая төгрөгөөс багагүй байх.

-Барьцаа хөрөнгийг сонгон шалгаруулалт хийгдэж гэрээ байгуулахаас өмнө тусгай дансанд байршуулна. Дансыг тухайн үед зарлана.

-Хөрөнгө оруулалтын нийт төлбөрийг гэрээ байгуулахаас өмнө Орон нутаг хөгжүүлэх санд байршуулна гэх мэт. Энэ нь нөхөн сэргээлтийн гэрээ нэрээр хувь хүн, хуулийн этгээдэд давуу байдал олгож, зөвшөөрөлгүй олборлолт явуулах нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Хоёр. Төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх, хүнд суртал, чирэгдлийг арилгах чиглэлээр:

Зөвлөмж 10. Төрийн байгууллагууд дахь мэдээлэл /бүртгэл, лавлагаа/-ийг нэгтгэсэн “Нэгдсэн цахим сүлжээ бүхий бааз”-ыг бий болгон бэхжүүлэх, зөвшөөрлийн тухай хуулийн төслийг боловсруулж батлуулах.

Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль, салбарын бусад хууль тогтоомж, эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан нь тусгай зөвшөөрөл хүсэгчийн өргөдөлд нийтлэг байдлаар хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээ, иргэний үнэмлэх, мэргэжлийн боловсролын гэрчилгээ, татварын байгууллагын тодорхойлолт нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн

талаарх лавлагаа зэрэг баримт материалыг хавсаргахыг шаарддаг. Төрөөс үзүүлж буй үйлчилгээ, зарим төрлийн мэдээлэл /лавлагаа/-ийг нэгтгэсэн “нэгдсэн цахим сүлжээ бүхий бааз”-ийг бий болгон ашиглах замаар тусгай зөвшөөрлийг олгох, сунгах, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх боломжтой. Ингэснээр тусгай зөвшөөрөл хүсэгчээс онлайн програмд нэвтэрч өргөдөл гаргах, шаардлагатай тохиолдолд зарим эх материал, файлыг хавсаргах зэргээр онлайн програмд хөтлөгдөн материалаа хүргүүлэх, хэдий хугацаанд шийдвэрлэгдэх, хэн асуудлыг хянаж байгаа зэргийг тухайн этгээд өөрөө хянах боломж бүрдэхийн зэрэгцээ иргэн, хуулийн этгээдээс төрийн өөр бусад байгууллагын хаалга татаж хугацаа алдах, нөгөө талаас албан тушаалтан төрийн байгууллагын цахим мэдээлэлд нэвтрэн холбогдох мэдээллийг авснаар үнэн зөв бодит мэдээлэл авах боломж бүрдэнэ /тусгай зөвшөөрөл олгохтой холбоотой асуудлаар хязгаарлагдахгүй бусад төрлийн эрх, лиценз олгох, худалдан авах ажиллагаанд оролцох зэрэгт ач холбогдолтой/

Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний 4.1.2.2-ын 1-д заасан “Зөвшөөрөл лицензийн тоог эрс цөөлөх, олон шат дамжлагыг багасгах зорилгоор Зөвшөөрлийн тухай хуулийн төслийг боловсруулах ажлыг эхлүүлэх шаардлагатай.

Зөвлөмж 11. Тусгай зөвшөөрөл хүсэгчээс хуульд заагаагүй баримт, материал шаардаж, төлбөр тогтоон чирэгдэл учруулж буй явдлыг таслан зогсоох, зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах замаар уг асуудлыг шийдвэрлэх.

Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.2-т тусгай зөвшөөрөл хүсэгчээс “энэ зүйлийн 1 дэхь хэсэгт зааснаас бусад баримт бичиг, төлбөр, хураамж шаардах”-ыг хориглосон. Гэтэл бодит байдалд тусгай зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан нь хуульд заагаагүй бичиг баримт, төлбөр хураамжийг шаардаж чирэгдэл учруулсаар байна.

Зөвлөмж 12. Байгаль орчны сайдын 2001 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн 218 дугаар тушаалаар батлагдсан “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах зөвшөөрөл олгох түр журам”-ыг дахин хянан үзэж, хууль тогтоомжид нийцүүлэн, төр захиргааны байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоог сайжруулах.

Байгаль орчны сайдын 2001 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн 218 дугаар тушаалаар “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах зөвшөөрөл олгох түр журам”-ыг баталсан. Уг түр журмыг 17 жил мөрдөж байна. Энэхүү журамд Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд дархан цаазат газарт явуулж болохгүй үйл ажиллагааг дурдсаны зэрэгцээ 12 дугаар зүйлийн 5-д “энэ хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 7-д зааснаас өөр барилга байгууламж барих”, 9-д “өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, зуслангийн барилга байгууламж барих, зохих зөвшөөрөлгүйгээр мал бэлчээрлүүлэх”-ийг хориглохоор тусгасан болно. Дээрх хуулиар тогтоосон хамгаалалтын дэглэмийн зохицуулалтыг үл харгалзан байгаль орчны асуудал эрхэлсэн сайд нар тусгай хамгаалалттай газар нутагт 1706 иргэн, аж ахуйн нэгжид газар ашиглах гэрчилгээ олгожээ. Өөрөөр хэлбэл, дархан цаазат газарт иргэн, аж ахуйн нэгж барилга байгууламж барин шугам сүлжээ татаж, суурьшлын бүс бий болгосон.

Зөвлөмж 13. Ховор амьтан агнах, барих тусгай зөвшөөрөл олгох үйл ажиллагаанд авлигын гэмт хэрэг, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх эрсдэл байгааг анхааралдаа авч, агнуурын бүс нутгийн менежментийг хариуцагчийг сонгон шалгаруулалтын үндсэн дээр сонгох, хяналт, хариуцлагыг чангатгах, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах зэрэг авлигаас урьдчилан сэргийлэх үр нөлөөтэй арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.

Амьтны тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1-д “тусгай төлбөр төлсөн иргэнд энэ хуулийн 24.3.3-т заасан зориулалтаар агнуурын амьтан агнах, барих тусгай зөвшөөрлийг төрийн захиргааны байгууллага олгоно” гэж заасан байхад зарим аймгийн Засаг дарга ховор амьтан агнах эрх олгож гэрээ байгуулсан. Уг

гэрээг байгуулахдаа Амьтны тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.5.1 /амьтныг хамгаалахтай холбогдсон хууль тогтоомж, түүний хэрэгжилттэй холбогдуулан гаргасан Засгийн газар, төрийн захиргааны төв байгууллагын шийдвэрийн биелэлтийг харьяалах нутаг дэвсгэртээ зохион байгуулах/ дэх заалтыг буюу хуулийн хамаарахгүй зүйл, заалтыг үндэслэсэн байна.

Зөвлөмж 14. Захиргааны байгууллага хуульд эрх олгоогүй байхад хэм хэмжээний актыг тогтоон мөрдүүлэх, хэм хэмжээний актын улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлэхгүй байх, хуулиар хэм хэмжээний акт тогтоох эрхгүй этгээд дүрэм, журам батлан мөрдүүлж, үйл ажиллагааг журамлах, төлбөр, хураамж тогтоох зэрэг нийтлэг зөрчлийг арилгах, давтан гаргахаас урьдчилан сэргийлэх.

Захиргааны хэм хэмжээний актын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй актыг улсын хэмжээнд мөрдөж байгаа зөрчил түгээмэл байна. Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.2-д аймаг нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал /ИТХ/ нь хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон тохиолдолд захиргааны хэм хэмжээний актыг хууль тогтоомжид нийцүүлэн баталж, Захиргааны ерөнхий хуульд заасан журмын дагуу улсын бүртгэлд бүртгүүлж мөрдүүлэхээр заасан болно. Гэтэл ИТХ-ын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах асуудлыг Хурлын Тэргүүлэгчдийн тогтоолоор шийдвэрлэх зөрчил нийтлэг гарч байна. Тухайбал: Зарим аймаг, нийслэлийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн тогтоолоор нутаг дэвсгэрт согтууруулах ундаа, худалдах түүгээр үйлчлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хяналт тавих журмыг баталж мөрдүүлсэн бөгөөд захиргааны хэм хэмжээний актын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй байна. Мөн “Засаг даргын нөөц хөрөнгийн зориулалт, зарцуулалтын журам”-ыг баталж, Сангийн сайдын 2012 оны 239 дугаартай тушаалаар баталсан журмыг дэлгэрүүлэн дэмжлэг үзүүлэх, гадаад, дотоод зочид төлөөлөгчдийг хүлээн авах, гадаад улсад айлчлал хийх, нэрэмжит тэмцээн уралдаан, наадам, тэмдэглэлт ойн арга хэмжээ зохион байгуулах, гадаад, дотоодод сурталчлах үйл ажиллагааны зардлыг Засаг даргын нөөц хөрөнгөнөөс санхүүжүүлэхээр нэмж тусгаж зарцуулсан байна.

Зөвлөмж 15. Салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах, шаардлагатай дүрэм, журам, эрх зүйн актыг нэн даруй батлан гаргах, эрх зүйн орчныг сайжруулах.

Мал эмнэлэг, үржлийн газрын даргын малын үзлэг ангилалтын ажлыг зохион байгуулах ажлын хүрээнд 2015 оны А/17 дугаар тушаалаар 170.597.050 төгрөг, А/25 дугаар тушаалаар 63.410.600 төгрөгийг улсын төсвөөс зарцуулсан байна.

Зөвлөмж 16. Хууль тогтоомж зөрчиж, иргэд, олон нийтэд үзүүлэх үйлчилгээний үнэ, хөлс тогтоосон журмыг хүчингүй болгох, тусгай зөвшөөрөл хүсэгчээс хуульд зааснаас бусад төлбөр, хураамж авч буй явдлыг таслан зогсоох, улсын тэмдэгтийн хураамж төлөөгүй аж ахуйн нэгжүүдээс төлбөрийг нөхөж гаргуулан авах, хураамжийг тухай бүр хураан авч, төсөвт бүрэн төвлөрүүлэх талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах.

Эрүүл мэндийн салбарт иргэдээс эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлэхдээ үндэслэлгүй төлбөр хураамж авах, хуулиар эрх олгогдоогүй этгээд үнэ тариф тогтоон мөрдүүлсэн, Засгийн газрын гишүүд хамтран батлах ёстой журмыг бие даан батлан хэрэгжүүлж хууль зөрчиж байна. Тухайлбал: Төрийн өмчийн эрүүл мэндийн байгууллагаас үзүүлэх төлбөрийн жишиг хэмжээг санхүүгийн болон эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран, Улсын бүртгэлд эм, эмийн түүхий эд, биологийн идэвхт бүтээгдэхүүн бүртгэх, түргэвчилсэн журмаар бүртгэх, хугацаа, бүртгэлийн төлбөр тогтоох, зарцуулах журмыг эрүүл мэндийн болон хөдөө аж ахуйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батлахаар холбогдох хуулиудад заасан байхад Эрүүл мэндийн сайд дангаар баталсан байна. Энэхүү тушаалаар тус яам 2015 оноос одоог хүртэл эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээнд бусад хууль, тогтоомжид заагаагүй төлбөр, хураамжийг тогтоон мөрдүүлж байна.

Зөвлөмж 17. Үйлчилгээний чанар, хүртээмжид судалгаа хийж, цахим хэлбэрт шилжүүлэх боломжтой төрийн үйлчилгээний жагсаалтыг шинэчлэн,

цахимжуулах ажлыг эрчимжүүлэх, цахим гарын үсэг олгох, хаягжуулах, баталгаажуулах ажлыг түргэтгэх.

Засгийн газраас төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх чиглэлээр хэд хэдэн шийдвэр гаргасан. Засгийн газрын 2005 оны 216 дугаар тогтоолоор “Цахим Монгол” үндэсний хөтөлбөрийг баталж, төрийн үйлчилгээний 70-аас доошгүй хувийг онлайн хэлбэрт оруулахаар, Засгийн газрын 2012 оны 101 дүгээр тогтоолоор “Цахим засаг” үндэсний хөтөлбөрийг баталж цахим хэлбэрт шилжих боломжтой төрийн үйлчилгээ 2016 онд цахим хэлбэрт шилжсэн байхаар, 2015 оны “Төрийн үйлчилгээний цахим системийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 254 дүгээр тогтоолоор төрийн болон төрийн өмчийн оролцоотой 32 байгууллагаас үзүүлдэг нийт 167 төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх ажлыг 2016 оны 1 дүгээр улиралд багтаан зохион байгуулахаар тус тус шийдвэрлэсэн боловч нөхцөл байдалтай газар дээр нь танилцахад тогтоолуудын хэрэгжилт хангалтгүй, төлөвлөсөн үр дүндээ хүрээгүй, төрийн үйлчилгээний хүнд суртал, олон шат дамжлага, чирэгдлийг арилгах, бууруулахад дорвитой нөлөө үзүүлээгүй байна.

Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн 1 дүгээр үе шат буюу 2016-2019 онд төрийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх талаар тусгасан тул бүх шатны төрийн байгууллагыг цахим хэлбэрээр өргөдөл, гомдол хүлээн авах боломжийг бүрдүүлэх, газар олголт, цэцэрлэг, сургуулийн бүртгэл, эмнэлэг, сувилалд үйлчлүүлэх дараалал, нийгмийн халамжийн үйлчилгээ, тусгай зөвшөөрөл олголт, жолооны үнэмлэх болон бүх төрлийн лавлагаа, тодорхойлолт олгох зэрэг төрийн боломжит бүх үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэн албан тушаалтны нөлөө, бусад хүчин зүйлээс ангид, авлигын эрсдэлгүй, хүнд сурталгүй төрийн үйлчилгээг үзүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Улсын бүртгэлийн нэгдсэн тогтолцоо цахим хэлбэрт шилжиж иргэний улсын бүртгэлийн 1958-1988 оны архивын баримт бичиг 100 хувь, иргэний гэр бүлийн байдал, хувийн хэргийн бүртгэл 97,9 хувь, эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн архив нь нийт 8 аймагт, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн 2015 оноос өмнөх архивын баримт бичиг цахим хэлбэрт шилжсэн байхад үйлчилгээ үзүүлэхдээ шаарддаг баримт бичгийг цөөрүүлэх, лавлагааг цахим хэлбэрээр олгох нөхцөл боломжийг бүрдүүлээгүй байна.

Архивын лавлагааны үйлчилгээг бүхэлд нь цахим хэлбэрт шилжүүлэх боломжтой боловч цахим гарын үсэг олголт болон иргэн, хуулийн этгээдийн хаягжуулалт, түүний баталгаажилт удааширсантай холбоотойгоор хойшлогдсон байна.

Гурав. Төсвийн орлого бүрдүүлэлт, зарцуулалтыг сайжруулах чиглэлээр

Зөвлөмж 19. Төсвийн орлогын бүрдүүлэлт, төсөвт төвлөрүүлэх орлогыг нөхөн төлүүлэх, төсвийн орлогыг зөвхөн хууль тогтоомжоор зөвшөөрөгдсөн банк, дансанд төвлөрүүлэх, мөрдөгдөж буй эрх зүйн акт /журам/-ыг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд шинэчлэн батлах, төсвийн орлого бүрдүүлэлт болон Төрийн сангийн нэгдсэн дансанд төвлөрүүлэлтэд тавих хяналтыг сайжруулах, тавих хяналт, хариуцлагыг сайжруулах, авлигаас урьдчилан сэргийлэх үр нөлөөтэй арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.

Төсвийн тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.2-т “Төсвийн байгууллага нь төвлөрүүлсэн төсвийн орлого болон өөрийн үйл ажиллагааны орлогыг Төрийн сангийн нэгдсэн дансанд саадгүй байршуулна” гэж заасан байхад өөр данс руу шилжүүлж байна.

Зөвлөмж 22. Төрийн болон төрийн бус өмчийн цэцэрлэгийн хүүхэд, ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчид ногдох хувьсах зардлын хэмжээг үндэслэлтэй, оновчтой болгон тогтоож, бүртгэл-хяналтын тогтолцоог бүрдүүлэх, цэцэрлэгийн хүүхдийн бүртгэлийн цахим системийг нэвтрүүлэх, хувьсах зардлын талаар дотоодын хяналт-шинжилгээ үнэлгээний чанар, үр дүнг дээшлүүлэх, хууль бусаар олгогдсон хувьсах зардлыг төсөвт буцаан төвлөрүүлэх арга хэмжээ авах.

Засгийн газрын 2014 оны 147 дугаар тогтоол /Төсвийг хэмнэлтийн горимд шилжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай/-ын 1 дэх хэсгийн 6-д төсвийн зардал хэмнэх чиглэлээр “төрийн бус өмчийн ерөнхий боловсролын сургуульд улсын төсвөөс олгох хувьсах зардлын хэмжээг сургалтын төлбөртэй нь уялдуулан ялгавартай тогтоож байхаар холбогдох хуульд өөрчлөлт оруулах” гэснийг хэрэгжүүлээгүй, иргэд, салбарын төрийн бус байгууллагуудтай хийсэн уулзалт, фокус ярилцлагаар хувийн өмчийн өндөр төлбөртэй ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгүүд нь төрийн өмчийн ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгүүдийн нэг адил хувьсах зардлын санхүүжилтийг төрөөс авч байгаад шүүмжлэлтэй хандаж байсан. Ерөнхий боловсролын сургуулийн хувьд сурагч бүрийг регистрийн дугаараар бүртгэлд оруулсан цахим систем 2014 оноос хэрэгжиж 13.000 хүүхдийн давхардлыг арилгаснаар хувьсах зардлыг давхардуулан авдаг зөрчил үгүй болсон байна. Гэвч 2017 оны 1 дүгээр улиралд хийсэн хяналт шалгалтын явцад цэцэрлэгийн хүүхдийн цахим бүртгэл бүрэн хийгдээгүй байгаа нь хувьсах зардлыг давхардуулан олгох эрсдэлийг бий болгож байна.

Зөвлөмж 23.Сурах бичгийн ашиглалтын судалгааг гаргах, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яамнаас сурах бичгийн талаар баримтлах бодлогын хүрээнд зохион байгуулалтын тодорхой арга хэмжээ хэрэгжүүлэх.

Боловсролын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.7-д “Цэцэрлэг, бүх шатны сургууль, боловсролын эрдэм шинжилгээ, мэргэжил, арга зүйн байгууллагыг зориулалтын барилга байгууламж, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, хичээлийн хэрэглэгдэхүүн, ном, сурах бичгээр хангах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран зохион байгуулах”-аар заасан.

Гэтэл сурах бичгийг түрээсэлснээс олсон орлогын төвлөрүүлэлтэд тавих хяналт сул, хариуцах байгууллага, албан тушаалтан тодорхойгүй, түрээсийн төлбөрийн орлого “царцсан” байдалтай Төрийн сангийн дансанд төвлөрч байна.

Зөвлөмж 24.Аудитын байгууллагаас хийсэн хяналт шалгалтаар төсөв, санхүүгийн эх үүсвэрийг зориулалтын бус, үр ашиггүй зарцуулсан зөрчил /түгээмэл/ их, аудитын байгууллагаас хүргүүлсэн зөвлөмжийн дагуу авсан арга хэмжээ хангалтгүй байгаа нь авлигын гэмт хэрэг гарах эрсдэл үүсгэж байгаа тул төсөв, санхүүгийн хариуцлага, төсвийн зарцуулалтад тавих хяналтыг чангатгах, төсвийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэх.

Төсвийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4-т санхүү, төсвийн зохистой удирдлагыг хэрэгжүүлэхдээ “төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах, төрийн чиг үүрэгт хамаарахгүй хөтөлбөр, арга хэмжээг санхүүжүүлэхгүй байх”-ыг тусгасан ба Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 47 дугаар тогтоолын 2/төсвийн зардлыг хэмнэх, зарцуулалтын үр ашгийг дээшлүүлэх чиглэлээр/-ын 5-д “төсвийн хөрөнгөөр шууд болон шууд бус хэлбэрээр шинэ жил, баяр ёслолын аливаа арга хэмжээг санхүүжүүлэхгүй байх” арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Засгийн газарт даалгасан.

Гэтэл төсвийн хөрөнгийг баяр, наадам, ой тэмдэглэх, ажлын үр дүнг харгалзахгүйгээр бүх ажилтанд урамшуулал олгох зэргээр хэмнэлтгүй, үр ашиггүй зарцуулсан зөрчил нэлээд байна.

Урамшууллыг олгохдоо төрийн албан хаагчдын албан тушаалын бүрэн эрхээ үр дүнтэй биелүүлж өндөр амжилт гаргасан болон онцгой чухал буюу онц түвэгтэй албан даалгавар биелүүлсэнийг харгалзахгүйгээр нийт албан хаагчдад хавтгайруулан олгосон зэрэг Төрийн албаны тухай хуулийн 19.2-т “Төрийн жинхэнэ албан хаагчийн үйл ажиллагааны үр дүн, мэргэшлийн түвшингийн үнэлгээг үндэслэн ...шагнаж урамшуулах, ...асуудлыг шийдвэрлэнэ”:, Төсвийн тухай хуулийн 16.5.5-д “батлагдсан төсвийг зориулалтын дагуу зарцуулах”, Засгийн газрын 96 дугаар тогтоолын 6 дугаар хавсралт “Төрийн албан хаагчид шагнал урамшуулал олгох журам”-ын 5-д ...мэргэжлийн өндөр үр чадвар, идэвх санаачилга, албаны болон албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээ эрхэмлэн дээдэлж,

мэдлэг мэргэжлээ байнга дээшлүүлж байгаа албан хаагчид ...мөнгөн шагнал олгож болно” гэж заасныг тус тус зөрчсөн байна.

Буцалтгүй тусламж, тэтгэмж, тэтгэлэг, зээл олгохдоо бодит нөхцөл байдалд үндэслээгүй, мөрдөгдөж буй журам, үзүүлэлтийг баримтлаагүй байна.

Зөвлөмж 25. Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангаас санхүүжүүлэх хөнгөлөлттэй зээлээр хэрэгжүүлэх төслийг сонгон шалгаруулах үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг чангатах, авлига, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр холбогдох журам, аргачлал, шалгуур үзүүлэлтийг шинэчлэн боловсруулах.

Засгийн газрын 2016 оны 11 дүгээр сарын 9-ний өдрийн 138 дугаар тогтоолоор “Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангаас санхүүжүүлэх хөнгөлөлттэй зээлээр хэрэгжүүлэх төслийг сонгон шалгаруулах түр журам”-ыг баталсан бөгөөд энэ журмын хүрээнд Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих санд иргэд, аж ахуйн нэгжээс 2016 онд нийт 700 гаруй төсөл ирүүлснээс 212 аж ахуйн нэгж, иргэнд зээл олгох шийдвэр гаргасан байна. Хэрхэн сонгон шалгаруулсан нь тодорхойгүй, холбогдох төсөл болон материалуудад эрсдэлийн үнэлгээ хийх аргачлал боловсруулж өндөр оноо авсан нэгжийг сонгон шалгаруулсан гэдэг нь үндэслэлгүй, уг аргачлалыг сонгон шалгаруулах хурлын дараа баталсан, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийн талаар хурлын тэмдэглэлд дурдагдаагүй байв. Тус сан нь сүүлийн жилүүдэд төсөл сонгон шалгаруулах зээлийг бие даан олгож байгаа бөгөөд бодлогын зээлийг арилжааны банкны шалгуураас доогуур шалгуур тавьж, зээл олгож байна. Зээл авсан 83 иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагуудын 20 гаруй нь тодорхой улс төрч, эсхүл нэр бүхий томоохон бизнес эрхлэгчтэй шууд хамааралтай /хамаарал бүхий этгээдүүд нь зээл авсан/ байна.

Зөвлөмж 27. Мэргэжлийн хяналтын чиг үүрэг гүйцэтгэдэг байгууллагыг төсөвт орлого төвлөрүүлэх үүрэг хүлээлгэн, авлига үүсэх нөхцөл бүрдүүлж байгаа зохицуулалтыг хянан үзэх, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх.

Аймаг, нийслэлийн мэргэжлийн хяналтын газрын дарга Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын дарга болон аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай үр дүнгийн гэрээ байгуулдаг ба Засаг даргатай байгуулсан үр дүнгийн гэрээний нэг заалт нь төсөвт орлого төвлөрүүлэх үйл ажиллагаа байдаг бөгөөд энэ нь Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4-т заасан “Мэргэжлийн хяналтын байгууллага улсын төсөвт орлого оруулах чиг үүргийг хүлээхгүй” гэж заасантай нийцэхгүй мөн гэрээнд төсөвт орлого төвлөрүүлэхээр тусгаж байгаа нь мэргэжлийн хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаа эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын зарчимтай нийцэхгүй байгаагийн зэрэгцээ авлигын эрсдэлтэй нөхцөл байдлыг бий болгож байна.

Зөвлөмж 28. Төрийн албан хаагчдыг зөвхөн хуульд заасан үндэслэлээр ажлаас чөлөөлөх, үндэслэлгүйгээр ажлаас чөлөөлсний улмаас төсвийн хөрөнгийг үр ашиггүй зарцуулж байгаа зөрчлийг давтан гаргахаас урьдчилан сэргийлэх, хууль бус шийдвэр гаргасан тохиолдолд учруулсан хохирлыг буруутай албан тушаалтнаар нөхөн төлүүлэх асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлүүлэх талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах.

Албан тушаалтныг ажлаас чөлөөлсөн удирдлагын хууль бус шийдвэрийг шүүх хүчингүй болгож, албан тушаалтныг ажилд нь эгүүлэн томилсны улмаас тэдгээрт ажилгүй байсан хугацааны нөхөн олговрыг улсын төсвөөс төлж, төсөвт дарамт учруулдаг, төсвийн хөрөнгийг үр ашиггүй зарцуулдаг зөрчил арилахгүй байна. 2018 оны төсөвт мөн хууль бус шийдвэрийн улмаас төлөх нөхөн олговорт олгохоор хөрөнгө төсөвлөгдсөн. Өөрөөр хэлбэл, шүүхийн шийдвэрээр ажлаас үндэслэлгүй халагдсан, чөлөөлөгдсөн этгээдийг ажилд нь эгүүлэн томилж, ажилгүй байх хугацааны цалин хөлс, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлж байгаа нь төсвийн хөрөнгийг үр ашиггүй зарцуулан, төсөвт дарамт учруулахын зэрэгцээ төрийн албан хаагчийн тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөлийг алдагдуулахад хүргэсэн байна.

Захиргааны ерөнхий хуулийн 103 дугаар зүйлийн дагуу хууль бус шийдвэр гаргасан албан тушаалтнаар нөхөн төлүүлэх эрх зүйн үндэс бүрдсэн тул хэрэгжүүлэх талаар зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч, практик тогтоох нь чухал байна.

Зөвлөмж 30. Засаг даргын нөөц хөрөнгийг хэт үрэлгэн, зориулалт бусаар зарцуулж байгааг таслан зогсоох, төсвийг хэмнэлттэй, үр ашигтай зарцуулах, авлига, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр холбогдох хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн 4.1.3.2/төсвийн төлөвлөлтийн үр ашигтай байдал, гүйцэтгэл, зарцуулалтын хөндлөнгийн хяналт, хариуцлагыг дээшлүүлэх/-т заасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх.

Засаг даргын нөөц хөрөнгө нь Сангийн сайдын 2012 оны 239 дүгээр тушаалаар баталсан “Засаг даргын нөөц хөрөнгийн зориулалт, зарцуулалтын нийтлэг журам”-ын 1.1-д зааснаар “Урьдчилан төлөвлөх, нарийвчлан тооцож төсөвт тусгах боломжгүй, тухайн төсвийн жилийн дундуур зайлшгүй санхүүжилт гаргах шаардлагатай зарим зардлыг санхүүжүүлэх болон тухайн шатны Засаг даргад хуулиар олгогдсон бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой цаг үеийн шинжтэй зарим арга хэмжээг санхүүжүүлэх”-д зориулагдахаар байна. Түүнчлэн мөн журмын 2.3-т “энэ журмын 2.1.1/Хүчтэй цасан болон шороон шуурга, ган, зуд, үер, газар хөдлөлт, цөлжилт, гал түймэр, хүн, мал, амьтны болон урамлын гоц халдварт өвчин, хортон мэрэгчид тархах зэрэг байгалийн гамшигт үзэгдэл тохиолдсон, нийтийг хамарсан цөмийн болон цацрагийн осол гарсан үед түүний хохирлыг бууруулах, тархалтыг хязгаарлах, үр дагаврыг арилгах/, 2.1.2 дахь /”Үйлдвэрлэл, технологийн горим зөрчигдсөнөөс барилга байгууламж, шугам, сүлжээ, тоног төхөөрөмж эвдрэх, тээврийн хэрэгсэл сүйрэх, цацраг идэвхт болон химийн хорт бодис алдагдах зэрэг техникийн холбогдолтой томоохон осол гарсан тохиолдолд түүнийг таслан зогсоох, хохирлыг арилгах/-т заасан хохирлыг арилгахтай холбогдсон арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд зориулж, нийт батлагдсан хөрөнгийн 30-аас доошгүй хувийг Засаг даргын нөөцөд байлгана” гэж заасан. Гэтэл Засаг даргын нөөц хөрөнгийг “Засаг даргын нөөц хөрөнгийн зориулалт, зарцуулалтын нийтлэг журам”-ын 2.1.3-д заасныг үндэслэл болгон, баяр ёслол, тэмцээн, уралдаан, наадам, шагнал, урамшуулал, туршлага солилцох аялал зэрэг үйл ажиллагаанд зарцуулж, нийт батлагдсан хөрөнгийн 30-аас доошгүй хувийг нөөцөд байлгах шаардлагыг хангаагүй байна.

УИХ-ын 2016 оны 47 дугаар тогтоолын 1.2.5-д төсвийн хөрөнгөөр шууд болон шууд бус хэлбэрээр шинэ жил, баяр ёслолын аливаа арга хэмжээг санхүүжүүлэхгүй байх, Төсвийн тухай хуулийн 6.4.1 “төсвийг үр ашигтай, хэмнэлттэй байхаар төлөвлөж, зарцуулах” гэснийг хэрэгжүүлээгүй.

Тав. Худалдан авах ажиллагааны тогтолцоог сайжруулах чиглэлээр:

Зөвлөмж 42. Худалдан авах ажиллагааны бодлого, төлөвлөлт оновчтой бус, ил тод байдал хангалтгүй, гүйцэтгэлд тавих хяналт сул, хариуцлага тооцох эрх зүйн орчин боловсронгуй бус байгаа нь авлигын гэмт хэрэг, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх нөхцөл бүрдүүлж байгаад онцгой анхаарал хандуулах, Авлигатай тэмцэх Үндэсний хөтөлбөрийн 4.1.4.1, 4.1.4.2/тендер шалгаруулалтын талаар гарсан гомдлыг хянан шийдвэрлэх журмыг шинэчлэх, гаргасан шийдвэр, дүгнэлтийг олон нийтэд ил тод болгох/, 4.1.1.3/худалдан авах ажиллагааны бодлого, төлөвлөлтийг сайжруулж, ил тод болгох, олон нийтээр урьдчилан хэлэлцүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх/-д тусгасан үйл ажиллагааг эрчимтэй хэрэгжүүлэх.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 53 дугаар зүйлийн 53.1-д “энэ хуулиар эрх олгосон худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулах чиг үүргийг төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хэрэгжүүлнэ”,

53.7 “Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь өөрийн гүйцэтгэх ажлын тодорхой хэсгийг хувийн хэвшлийн болон мэргэжлийн төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх бөгөөд нийт зарлах тендерийн 20-иос доошгүй хувийг цахим худалдан авалтын хэлбэрээр зохион байгуулна” гэж заасан. Гэтэл Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар нь 2017 онд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хийгдэх нийт төсөл, арга хэмжээний зөвхөн 0,69 хувийг хэрэгжүүлсэн, цахим худалдан авалтын нэгдсэн систем ашиглалтад орсон боловч байгууллагууд тендерийг уламжлалт аргаар буюу цаасан хэлбэрээр явуулсан.

Тендерийн урилга, тендерт оролцохыг сонирхогчид тавих шалгуур үзүүлэлт, тендерт шалгарсан болон шалгараагүй оролцогчийн талаарх товч мэдээлэл, шалгарсан болон шалгараагүй үндэслэл, шалтгааныг тус байгууллагын цахим хуудаст иргэд мэдээлэл авахад энгийн ойлгомжтой байдлаар байршуулаагүй байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 50.1.5-д “тендерт оролцогч нь хээл хахууль санал болгох, дарамт шахалт үзүүлэх зэргээр тендер шалгаруулалтын дүнд нөлөөлөхийг оролдвол энэ тухай өөрийн шууд харьяалан удирдах албан тушаалтан, хууль, хяналтын байгууллагад нэн даруй мэдэгдэх”, 14 дүгээр зүйлийн 14.1.2-т “Монгол Улсын, эсхүл үүсгэн байгуулагдсан улсын хуулийн дагуу татвар хураамж, төлбөрөө төлөөгүй” бол тендерт оролцогч ерөнхий нөхцөл хангаагүй гэж үзэхээр хуульчилсан байхад удирдлагаас өгсөн үүргийн дагуу хамгийн сайн үнэлэгдсэн тендер гэж үнэлэн гүйцэтгэгчээр шалгаруулж, аж ахуйн нэгжтэй шууд гэрээ байгуулсан бөгөөд гэрээний дагуу нийлүүлэх ёстой автомашинуудыг Монгол Улсад оруулж ирээгүй байхад хүлээн авсан тухай хураамж акт үйлдэж, санхүүжилт гаргуулсан байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 34 дүгээр зүйлийн 34.1.5-д “гэнэтийн болон давагдашгүй хүчний шинжтэй онцгой нөхцөл байдлын улмаас нээлттэй буюу хязгаарлагдмал тендер шалгаруулалтын журмын дагуу тендер хүлээн авах доод хугацааг мөрдөх боломжгүй бол шууд гэрээ байгуулах аргыг хэрэглэж болно” гэж заасныг баримтлан 2015 оны 9 дүгээр сар, 11 дүгээр сард галын хучлагыг шууд худалдан авалтын гэрээгээр авч нийлүүлсэн ба үүнийг 2016 оны 5 дугаар сард гарсан гал түймрийн гамшигтай холбогдуулан худалдан авсан гэж баримт бүрдүүлсэн байна.

Худалдан авах ажиллагаанд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.10-т “Зураг төсөл, барилга угсралт, тохируулгын ажлыг энэ хуулийн 5.1.16-д заасан журмаар түлхүүр гардуулах гэрээгээр гүйцэтгүүлэхээр бүхэлд нь тендер зарлаж болно”, Барилгын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.2-т “Зураг төсөлгүй барилга байгууламжийг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөгөөнд тусгахыг хориглоно”, Төсвийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4-т “Хөрөнгө оруулалтын төсөвт техник, эдийн засгийн үндэслэл хийгдсэн, зураг төсвөө батлуулсан, хуульд заасан бусад зөвшөөрөл олгогдсон төсөл, арга хэмжээг тусгана” гэх зэрэг хоорондоо утга, агуулгын зөрүүтэй заалтуудыг удирдлага болгож байгаа нь төсөл, хөтөлбөр, арга хэмжээний хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлөхөөр байна. Энэ нь дээр дурдсан хуулийн зүйл, заалтын зөрүүтэй байдлыг арилгах, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох шаардлагатайг харуулж байна.

Тендер сонгон шалгаруулалтын онцгой журмыг хэрэглэхдээ хуульд заасан шаардлагыг хангаж ажиллаагүй, нээлттэй тендер шалгаруулалт явуулахын оронд төсөвт өртгийг хэд хэдэн ажил болгон хувааж, харьцуулалтын аргыг хэрэглэсэн, тендер шалгаруулалтын аргыг сонгосон үндэслэл, байгууллагуудад хүргүүлсэн урилга, бусад бичиг баримтын бүрдэл нь хуульд заасан шаардлагыг хангахгүй байна.

Худалдан авах ажиллагаатай холбоотойгоор тендерт оролцогчдоос Сангийн яаманд ирүүлсэн гомдол, мэдээллийн тоо сүүлийн 3 жилийн байдлаар жил бүр өссөн, сүүлийн 3 жилийн дунджаар хүлээн авсан нийт гомдлын 50 орчим хувьд нь тендер шалгаруулалтыг хүчингүй болгох, эсхүл үнэлгээг дахин хийлгэхээр шийдвэрлэсэн нь худалдан авах ажиллагаан дахь зөрчил, дутагдал их байгааг харуулж байна.

Зөвлөмж 44. Худалдан авах ажиллагааны чиглэлээр мэргэшсэн албан хаагчдын тоог нэмэгдүүлэх, тэднийг сургах, чадавхижуулах, тендерийн үнэлгээний хороог байнгын бус ажиллагаатай байхаар зохион байгуулах, үнэлгээний хорооны бүрэлдэхүүнд мэргэжлийн холбоод, иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөллийг оролцуулах, тэдгээрийн хяналт тавих нөхцөлийг бүрдүүлэх.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.2-т “Үнэлгээний хороо нь байнгын бус ажиллагаатай байх...”, 47.4-т “Худалдан авах ажиллагааны ил тод байдлыг хангах зорилгоор үнэлгээний хорооны бүрэлдэхүүнд тухайн салбарын мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл, хувийн хэвшлийн, эсхүл төрийн бус байгууллагын хоёроос доошгүй төлөөлөгч, орон нутагт тухайн нутаг дэвсгэрийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас томилсон иргэн, Засаг даргын Тамгын газрын ажилтныг оролцуулна” гэж заасан. Гэтэл Үнэлгээний хорооны үйл ажиллагаа, бүрэлдэхүүн нь хуульд заасан шаардлагыг хангаагүй, үнэлгээний хорооны гишүүд ашиг сонирхлын зөрчилгүй гэдгээ илэрхийлэх, зөрчил үүссэн тухай мэдэгдэл гаргаагүй, худалдан авах ажиллагааны мэргэшсэн ажилтан цөөн байдгаас нэг албан хаагч тухайн жилд зарлагддаг ихэнх тендерт үнэлгээний хорооны гишүүнээр оролцдог, үнэлгээний хорооны бүрэлдэхүүнд мэргэжлийн холбоодын төлөөлөл, хувийн хэвшлийн болон иргэдийн төлөөллийг оролцуулдаггүй, үнэлгээний хорооны гишүүд мэдэгдэл, тайлбар гаргахдаа багц ажил тус бүрд мэдэгдэл гаргаагүй, мэдэгдлийн маягтыг бүрэн бөглөөгүй зөрчил дутагдал нийтлэг байна.

Зөвлөмж 45. Тендерийн бичиг баримтын бүрдүүлэлт, хадгалалт, хамгаалалтыг сайжруулах, худалдан авах ажиллагаа хариуцсан ажилтан, үнэлгээний хорооны гишүүдийн ёс зүй, хариуцлагыг чангатгах, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.1-д “Захиалагч худалдан авах ажиллагаа явуулсан тухай бүр тендер шалгаруулалтын хавтаст хэрэг бүрдүүлж архивын нэгж болгон хадгална” гэсэн хуулийн заалтын хэрэгжилт зарим байгууллагад хангалтгүй байна.

Зөвлөмж 47. Худалдан авах ажиллагаа /тендер/-ны сонгон шалгаруулалтыг цахим хэлбэрт шилжүүлэх. Ялангуяа төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдийн худалдан авах ажиллагааг цахим хэлбэрт шилжүүлэхэд онцгойлон анхаарах.

Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газар, Нийслэлийн худалдан авах ажиллагааны газар болон 21 аймгийн худалдан авах ажиллагааны албадаас бусад нь цахим хэлбэрээр тендер зохион байгуулдаггүй. Хөвсгөл аймгийн хэмжээнд 2016 онд /бүх сум нь/ 100 хувь цахим хэлбэрээр тендер шалгаруулалт зарласан байх бөгөөд энэ нь Монгол Улсын хэмжээнд 100 хувь цахим худалдан авах ажиллагааны системийг ашиглан тендер шалгаруулалт зохион байгуулах боломжтойг харуулсан туршлага юм.